

Comunitățile de securitate. Perspective teoretice

Security Communities. Theoretical Perspectives

Vasile PAȘCA*

*Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
e-mail: pascavasile279@gmail.com
ORCID: 0009-0002-6041-9367

Abstract

Ideea centrală a articolului este că o „comunitate de securitate” nu este doar un pact formal, ci o structură invizibilă de încredere și identitate comună între state. Pornind de la viziunea pionierului Karl Deutsch, care a descris-o ca un „sentiment comun” care elimină teama de confruntare, autorii Adler și Barnett dezvoltă această imagine, arătând cum normele și valorile consolidate transformă regiuni întregi în „spații de pace”. Articolul urmărește parcursul și convergența factorilor materiali, a mecanismelor procesuale și a dimensiunilor ideatice, relevând astfel continuumul care pune bazele cooperării până la procesul constructivist prin care populațiile adoptă solidaritatea ca pe o a doua natură.

The central idea of the article is that a ‘security community’ is not just a formal pact, but an invisible structure of trust and shared identity between states. Starting from the vision of pioneer Karl Deutsch, who described it as a ‘shared feeling’ that eliminates the fear of confrontation, authors Adler and Barnett develop this image, showing how consolidated norms and values transform entire regions into “spaces of peace.” The article traces the path and convergence of material factors, procedural mechanisms, and ideological dimensions, thus revealing the continuum that lays the foundation for cooperation up to the constructivist process through which populations adopt solidarity as second nature.

Cuvinte-cheie:

comunitatea de securitate; identitate; norme; cooperare.

Keywords:

Security Community; Identity; Norms; Cooperation.

Info articol

Primit: 1 septembrie 2025; Evaluat: 2 octombrie 2025; Acceptat: 20 noiembrie 2025; Disponibil online: 9 ianuarie 2026

Citare: Pașca, V. 2025. „Comunitățile de securitate. Perspective teoretice.”

Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 14(4): 62-81. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-25-28>

  © Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution ([CC BY-NC-SA](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/))

Introducere

Actualul context global se caracterizează printr-un nivel fără precedent al globalizării și al interdependenței dintre multitudinea actorilor de pe scena relațiilor internaționale, fapt ce face aproape imposibilă – indiferent de intensitatea schimburilor, de gradul de ierarhizare sau de impactul variabilelor behavioriste – negarea existenței unui sistem internațional coerent. Cu toate acestea, întrucât dinamica acestui sistem internațional presupune transformări frecvente ale structurii și ajustări permanente ale parametrilor fundamentali, orice demers explicativ trebuie să integreze atât o cunoaștere a „structurilor și relațiilor formalizate”, ca în cazul organizațiilor internaționale, a normelor de interacțiune între actori, cât și o cunoaștere a „aspectelor mai degrabă informale ale relațiilor internaționale”, ca în cazul cutumelor, angajamentelor și ierarhiilor regionale neformalizate, dilemelor identitare ori diferitelor interacțiuni între actorii statali și cei nonstatali/substatali (Dungaciu 2017, 374-375).

Bunăoară, politologul britanic Barry Buzan afirma, într-una dintre lucrările sale fundamentale – *“People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era”* (1991) –, faptul că „securitatea este un fenomen relațional”, sens în care „nu putem înțelege securitatea națională a niciunui stat existent, fără a înțelege modelul internațional al interdependenței securității în care este încadrat”. Totodată, politologul britanic sugerează faptul că, pentru a putea realiza o analiză cuprinzătoare a securității, este nevoie să „investigăm cu deosebită grijă felul în care nivelul regional mediază schimbul dintre state și sistemul internațional în ansamblu”. Fără o înțelegere prealabilă a nivelului regional, este puțin probabilă o înțelegere a poziției actorilor statali în relațiile lor cu vecinii, ori a caracterului relațiilor dintre marile puteri și statele locale (Buzan 2017, 232).

În acest context, conceptul de comunitate de securitate oferă un cadru analitic valoros pentru înțelegerea punții de legătură între nivelurile statal – regional și internațional, precum și o înțelegere a dinamicilor și transformărilor emergente la adresa sistemului internațional, dat fiind faptul că, pentru a surprinde logica unei comunități de securitate, este necesară o analiză a structurilor formale (organizații internaționale, tratate, cadre normative), dar și studierea atentă a elementelor informale (cutume, aranjamente și ierarhii regionale neformalizate, dileme identitare ori diferite interacțiuni între actorii statali și cei nonstatali/substatali).

Scopul articolului este acela de a releva o imagine de ansamblu asupra **condițiilor și mecanismelor care produc tranziția de la interdependență regională la o comunitate de securitate durabilă, precum și asupra factorilor care determină stabilitatea sau fragilitatea acestei tranziții.**

Argumentul central al articolului este faptul că formarea și viabilitatea comunităților de securitate rezultă din convergența dinamică a *factorilor materiali* – capacități și structuri de putere care acționează ca „nuclee” –, a *mecanismelor procesuale*

– tranzacții, instituții și procese de învățare socială – și a *dimensiunilor ideatice* – identități, norme și practici comune care legitimează autocontrolul dintre membri. Transformarea se desfășoară, de obicei, pe un continuum evolutiv – de la naștere la maturitate și, ocazional, la dezintegrare.

Din perspectivă metodologică, articolul de față este marcat de studiile calitative, studiul bazându-se, în principal, pe analiza documentelor, în special studii de caz tematice, pe problematici conexe, ca principală metodă de documentare și fundamentare a acestuia.

Comunitatea de securitate: privire de ansamblu

Având în vedere scopul articolului, secțiunea de față își propune să ofere răspuns la trei întrebări principale: (1) ce sunt comunitățile de securitate?; (2) cum apar comunitățile de securitate?; (3) cum se dezvoltă comunitățile de securitate?; (4) care sunt principalii factori care determină fragilitatea/dezintegrarea unei comunități de securitate. Suplimentar, secțiunea de față urmărește să evidențieze principalele trăsături care diferențiază comunitățile de securitate de celelalte forme de organizare a securității regionale.

Comunitatea de securitate: origine, evoluție și delimitări conceptuale

Comunitatea este, de obicei, definită ca fiind „o colectivitate ai cărei membri sunt legați printr-un puternic sentiment de participare”, reprezentând, totodată, o unitate structurală de „organizare și transmitere culturală și socială”. Principalele elemente componente ale unei comunități sunt: (1) populația; (2) teritoriul și (3) o legătură între aceste elemente, care asigură comunității capacitatea infrastructurală de acțiune ca un întreg, precum și capacitatea de intervenție în viața membrilor săi. Comunitățile pot fi identificate în funcție de existența: (1) unor credințe și valori universale acceptate; (2) unui nivel consistent al interacțiunilor dintre membrii săi și (3) unui grad ridicat al reciprocității care să exprime „un anumit interes și altruism pe termen lung” (Costopoulos 1995, 16).

Alăturarea celor doi termeni – comunitate și securitate – denotă o relație de interdependență a acestora cu cel mai evident element comun al lor: centralitatea valorilor fundamentale comune. Astfel, dacă considerăm faptul că securitatea vizează protejarea/prezervarea valorilor fundamentale împotriva oricăror amenințări, importanța acesteia (n.a. a securității) este evidentă: „pierderea valorilor sale fundamentale înseamnă sfârșitul unei anumite comunități (...)”. Astfel, comunitatea nu poate supraviețui fără un efort susținut de a-și asigura securitatea, după cum nici securitatea „nu are sens, dacă nu există o comunitate de valori de protejat” (Costopoulos 1995, 20).

Propus inițial, la începutul anilor '50, de către Richard W. Van Wagenen, conceptul de comunitate de securitate a fost abordat teoretic și empiric abia după studiul de pionierat al politologului și sociologului de origine cehă Karl W. Deutsch și al

asociațiilor săi, care, în anul 1957, publicau lucrarea ”*Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience*”. Lucrarea lor fundamentală a definit comunitatea de securitate ca fiind „un grup de oameni integrați de un «sentiment de comunitate», adică de o «convingere din partea indivizilor dintr-un grup că au ajuns la un acord cel puțin asupra acestui punct: că problemele sociale comune trebuie și pot fi rezolvate prin procese de schimbare pașnică»” (Tusicisny 2007, 426).

În accepțiunea autorilor, prin *integrare* înțelegem realizarea, în cadrul unui teritoriu, a unui „sentiment de comunitate” și a unor instituții și practici suficient de puternice și de răspândite pentru a asigura, pe o perioadă „lungă” de timp, așteptări fiabile de „schimbare pașnică”, iar prin *schimbare pașnică*, autorii înțeleg „rezolvarea problemelor sociale în mod normal, prin proceduri instituționalizate, fără a recurge la forța fizică pe scară largă” (Costopoulos 1995, 1-2).

Cu alte cuvinte, conceptul de comunitate de securitate desemnează „o grupare de asemenea actori care nutresc o reală convingere că membrii comunității nu vor lupta fizic unii cu alții, ci își vor rezolva disputele într-un alt mod”, o particularitate a acesteia fiind reprezentată de faptul că, spre deosebire de celelalte instituții cu rol în prevenirea confruntărilor militare, „aceasta pornește de la premisa că membrii săi nu acceptă în nici un fel ideea folosirii violenței între ei” (Miroiu și Ungureanu 2008, 243-244).

Pentru Deutsch și colaboratorii săi, comunitățile de securitate puteau fi împărțite în două categorii: (1) comunitățile de securitate amalgamate, care sunt constituite prin „fuziunea formală a două sau mai multor unități independente într-o singură unitate mai mare, cu un anumit tip de guvernare după amalgamare” și (2) comunitățile de securitate pluraliste, în care „statele membre își păstrează independența juridică a guvernelor lor separate, dar au devenit integrate până la punctul în care se bucură de așteptări fiabile de schimbare pașnică”. Cu toate că Deutsch *et al.* împart comunitățile de securitate în două categorii distincte, în mod clar, în ambele cazuri, membrii comunității de securitate nu numai că nu se suspectează reciproc de intenții agresive și privesc utilizarea forței între ei ca fiind de neconceput, dar și renunță faptic la a se mai pregăti pentru luptă unii împotriva celorlalți (Așan 2008, 5).

Nucleul abordării comunității de securitate a lui Karl W. Deutsch este conturat în jurul unei perspective tranzacționiste a integrării internaționale, care pune accent pe importanța proceselor de comunicare și a fluxurilor de interacțiune/a tranzacțiilor dintre diverși agenți, ca principale forțe motrice ale unei păci durabile în anumite contexte regionale. Astfel, Karl W. Deutsch pornește de la presupunerea că „numai comunicarea permite unui grup să gândească împreună, să vadă împreună și să acționeze împreună” (Julio Bulling 2016, 86), ceea ce sugerează ideea potrivit căreia comunicarea leagă grupurile sociale, în general și comunitățile politice, în particular. Totodată, în formularea lui Karl W. Deutsch, comunitățile de securitate apar ca rezultat al fluxurilor de interacțiune/al tranzacțiilor dintre diverși agenți. Conform

abordării sale tranzacționale, fluxuri precum comerțul, migrația, turismul, schimbările culturale și educaționale și proliferarea facilităților de comunicare au rolul de a fundamenta o „șesătură socială în rândul atât al elitelor, cât și al maselor, insuflându-le un sentiment de comunitate, care devine o chestiune de simpatie și loialitate reciprocă; un sentiment de «we-feeling», de încredere și considerație reciprocă; de identificare parțială, în ceea ce privește imaginea de sine și interesele; de predicții reciproc reușite ale comportamentului; ... pe scurt, o chestiune de proces dinamic perpetuu de atenție reciprocă, de comunicare, de percepție a nevoilor și de receptivitate în procesul de luare a deciziilor” (Adler 2005, 208).

Karl W. Deutsch a privit tranzațiile drept o principală sursă de noi identificări, dar accentul excesiv pe măsurile cantitative a făcut ca modelul său teoretic să fie „neatent la organizațiile internaționale și la grupurile sau clasele sociale, la factorii de decizie, la elitele de afaceri și la amestecul de interese și imagine de sine care le motivează comportamentele”. Mai mult, modelul teoretic al lui Karl W. Deutsch a fost adesea criticat în privința atenției insuficiente acordate modului complex și causal în care „puterea și practicile statelor, organizațiile internaționale, tranzațiile și procesele de învățare socială pot genera noi forme de identificare reciprocă și relații de securitate” (Adler și Barnett 1998, 9).

Totodată, Karl W. Deutsch nu s-a limitat doar la analiza relațiilor interstatale, acesta adoptând în mod explicit o „abordare individuală-societală și ascendentă”, aspect reliefat de modul în care definea comunitatea de securitate ca fiind „un grup de oameni integrați”. Mai mult, Deutsch nu a limitat niciodată studiul relațiilor internaționale la interacțiunea dintre state, ci după cum am arătat anterior, a adoptat o abordare axată pe tranzațiile dintre indivizi, grupuri și societăți. De asemenea, acesta accepta punctul de vedere realist, conform căruia „relațiile internaționale sunt organizate ca un sistem de state, bazat pe distribuția puterii materiale și a capacităților”, dar a pus, în același timp, accent pe „relațiile lor sociale, bazate pe înțelegeri comune, pe sisteme de credințe bazate pe principii și narațiuni”, aspect care a conferit conceptului de comunitate de securitate „o poziție teoretică de mijloc” în cadrul studiului relațiilor internaționale (Koschut 2014, 522).

Cu toate acestea, în ciuda potențialei sale importanțe teoretice și practice, conceptul de comunitate de securitate, dezvoltat de Karl W. Deutsch și colaboratorii săi, nu a generat, în următoarele decenii, nicio agendă de cercetare solidă. Potențiale explicații ar putea fi reprezentate de faptul că:

(1) nu era momentul potrivit pentru o astfel de abordare, dat fiind faptul că, pe parcursul Războiului Rece, cu atât mai mult în perioada de început a acestuia, „orice discuție despre o comunitate de state părea iremediabil romantică și extrem de discordantă, în contextul condițiilor severe din acea perioadă și al perspectivelor unui război nuclear”. Totodată, premisele teoretice ale conceptului au fost rapid eclipsate de alte abordări integraționiste, cum ar fi neofuncționalismul la nivel regional, pe măsură ce procesul de integrare europeană apărea treptat. Mai mult, ideea unei comunități de securitate

pluraliste, formată din state suverane, era privită cu scepticism, din cauza deficiențelor ONU, care era considerată „singura organizație capabilă pentru a forma o astfel de comunitate la nivel global”;

(2) domeniul relațiilor internaționale era puternic dominat de paradigmele realiste care considerau nerealistele atât din punct de vedere teoretic, cât și practic apariția și dezvoltarea unor astfel de comunități de securitate, sens în care au „îndepărtat acest concept de dezbaterile teoretice generale care studiau absența războiului și pacea stabilă”;

(3) „cadru deutschian” suferea de diverse probleme teoretice, conceptuale și metodologice ale conceptului în sine care, fără îndoială, „au speriat viitoarele aplicații” (Ulusoy 2003, 3-4).

În ciuda unor eforturi anterioare de modificare și de actualizare a conceptului de comunitate de securitate, acest aspect a început să fie cu adevărat reconsiderat abia după bine cunoscutul studiu întreprins de Emanuel Adler și Michael Barnett, intitulat „*Security Communities*”, apărut în anul 1998. În esență, principalele contribuții ale studiului acestora, în ceea ce privește reconceptualizarea, modificarea și actualizarea cadrului de analiză al lui Karl W. Deutsch, se referă, dar nu se limitează la: (1) redefinirea conceptului de comunitate de securitate dintr-o perspectivă calitativă și constructivistă socială, în dauna orientării pur tranzacționale a lui Deutsch; (2) accentul pus pe comunitățile de securitate pluraliste și pe redefinirea lor; (3) identificarea condițiilor în care acestea ar putea apărea; (4) dezvoltarea unui model evolutiv în trei faze al comunităților de securitate, precum și a unui cadru analitic, configurat pe trei niveluri; (5) accentul pus pe rolul forțelor transnaționale, (6) luând în considerare posibila lor dezvoltare în diferite contexte regionale, ceea ce oferă o agendă bogată pentru cercetări ulterioare.

În cadrul reconceptualizării constructiviste, comunitatea se caracterizează prin „identități, valori și semnificații împărtășite de membrii săi”, devenind astfel o „regiune imaginată” sau o „regiune cognitivă”, ale cărei limite „pot fi sau nu congruente cu frontierele geografice tradiționale” (Așan 2008, 22). Privită din această perspectivă, comunitatea devine un fel de „sistem regional de semnificații”, alcătuit din persoane ale căror identități și interese comune sunt construite pe fondul unor înțelegeri și principii normative comune, altele decât suveranitatea națională, și care: (1) comunică și interacționează în mod activ, dincolo de frontierele statelor; (2) manifestă un grad ridicat în ceea ce privește implicarea în viața politică a unei regiuni și angajarea în urmărirea unor scopuri regionale comune și (3) îndeamnă, în calitate de cetățeni ai statelor și ai comunității, „să acționeze ca agenți ai binelui regional, pe baza sistemelor regionale de guvernare”. Totodată, în cadrul acestui „sistem regional de semnificații”, oamenii „instituționalizează punctele comune care traversează întreaga regiune, inclusiv percepțiile comune ale amenințărilor externe și promovează practici de neamenințare reciprocă” (Adler 2005, 181).

În esență, Emanuel Adler și Michael Barnett au ajuns la concluzia că există trei caracteristici definitorii pentru o comunitate: (1) membrii au identități, valori

și semnificații comune; (2) membrii au relații strânse, interacțiuni constante și multilaterale; (3) membrii manifestă o reciprocitate care exprimă un anumit grad de interes pe termen lung și poate chiar altruism (Jädersand 2021, 15).

În ceea ce privește accentul pus pe comunitățile de securitate pluraliste și pe redefinirea lor, menționăm faptul că Emanuel Adler și Michael Barnett au continuat punctul de vedere deștechian, conform căruia „lumea nu este pregătită pentru amalgamarea politică prin fuziunea guvernelor naționale sau prin crearea unor agenții administrative internaționale puternice. În cel mai bun caz, putem spera că se pot dezvolta comunități de securitate pluraliste între națiuni” (Koschut 2014, 522). Cu toate acestea, spre deosebire de perspectiva tranzacționalistă a lui Karl W. Deutsch, Adler și Barnett au reconceptualizat ideea comunității de securitate pluraliste dintr-o perspectivă constructivistă socială, punând accent pe rolul valorilor și al identității comune, context în care au definit comunitatea de securitate pluralistă ca fiind „o regiune transnațională, formată din state suverane, ale căror populații au așteptări credibile de schimbare pașnică” (Adler și Barnett 1998, 30). Perspectiva constructivistă a celor doi cercetători este relevantă de faptul că asigurarea unor așteptări credibile de schimbare pașnică în rândul populației dintr-o comunitate de securitate „necesită norme și o identitate colectivă stabilă, capabile să transforme comportamentul statelor de la o manieră de autoajutorare la consolidarea încrederii” (Koschut 2014, 525).

Accentul pus pe identitatea comună/colectivă nu este întâmplător, dat fiind faptul că, așa după cum sugera Emanuel Adler, într-un studiu din 2005, intitulat „*Communitarian International Relations. The epistemic foundations of International Relations*”, „comportamentul de cooperare între indivizi este mediat de percepția apartenenței la o categorie comună” (n.a. identitate comună/colectivă), iar în cadrul comunității, „noi îi ajutăm pe alții, aparent dezinteresat, pentru că percepem nevoile și obiectivele lor ca fiind cele ale categoriei noastre sociale și, prin urmare, ca fiind ale noastre”. Altfel spus, rolul identității comune/colective este relevat de faptul că, atunci când indivizii își definesc statul ca aparținând unei anumite comunități, aceștia internalizează un anumit cadru normativ, sens în care „anumite comportamente (...) devin adecvate, în timp ce altele (...) devin inadecvate sau ilegitime”. Astfel, într-o discuție despre comunitățile democratice, Emanuel Adler concluzionează faptul că „statul urmează normele democratice nu doar pentru că oamenii săi cred în democrație, ci deoarece categoria de «stat democratic» definește acum, în parte, identitatea lor”. Mai mult, înțelegerea „schimbării pașnice” invocate de Emanuel Adler și Michael Barnett, în definiția comunității de securitate pluraliste, poate fi înțeleasă și prin aceea că „factorul identitar permite popoarelor din state diferite să se cunoască reciproc”, aspect care reduce incertitudinea generată de natura anarhică a sistemului internațional și sporește reactivitatea reciprocă (Adler 2005, 189).

Totodată, Emanuel Adler și Michael Barnett au extins cadrul de analiză a comunităților de securitate pluraliste, făcând distincția între două tipuri ideale de astfel de comunități, anume: (1) comunitățile de securitate pluraliste slab cuplate,

care, în opinia lor, „respectă proprietățile defnitorii minime și nimic mai mult: o regiune transnațională, formată din state suverane, ale căror populații au așteptări fiabile de schimbare pașnică”, în cadrul căreia membrii comunității „nu se așteaptă la activități belicoase din partea altor membri și, prin urmare, practică în mod consecvent autocontrolul” și (2) comunitățile de securitate pluraliste strâns cuplate care, spre deosebire de cele dintâi, comportă un grad de integrare mult mai ridicat, prin aceea că: (a) au pus bazele unei „societați de ajutor reciproc”, în cadrul căreia membrii ajung să construiască diverse sisteme colective; (b) posedă un „sistem de guvernare care se situează undeva între un stat suveran și un guvern regional centralizat”, fiind dotat cu „instituții supranaționale, transnaționale și naționale comune și cu o anumită formă de sistem de securitate colectivă” ([Adler 2005](#), 30).

Până în acest punct, am dezvoltat contribuțiile aduse de lucrarea lui Emanuel Adler și Michael Barnett în ceea ce privește: (1) redefinirea conceptului de comunitate de securitate dintr-o perspectivă calitativă și constructivistă socială, în dauna orientării pur tranzacționale a lui Deutsch și (2) accentul pus pe comunitățile de securitate pluraliste și pe redefinirea lor. Restul contribuțiilor vor fi abordate în secțiunile următoare.

Apariția comunităților de securitate

În cadrul acestei secțiuni, ne propunem să identificăm principalele variabile care facilitează apariția comunităților de securitate atât din perspectiva inițială, propusă de Karl W. Deutsch, cât și prin prisma reconceptualizării constructiviste, elaborate de Emanuel Adler și Michael Barnett, dar și din contribuțiile ulterioare ale altor autori consacrați domeniului relațiilor internaționale.

După cum am arătat anterior, atât Karl W. Deutsch, cât și Emanuel Adler și Michael Barnett au manifestat scepticism față de orice formă de structură suprastatală, mai exact față de formele amalgamate ale comunității de securitate, context în care discuția despre apariția comunităților de securitate se va limita la apariția comunităților de securitate pluraliste.

Karl W. Deutsch nu a găsit o „rețetă perfectă” în ceea ce privește apariția și dezvoltarea comunităților de securitate, dar a descoperit faptul că, în anumite condiții destul de specifice, „este posibil să se ajungă la o stare de integrare care face războiul aproape imposibil în viitorul previzibil” ([Costopoulos 1995](#), 2).

Karl W. Deutsch era convins de faptul că, comunitățile de securitate pot avea începuturi „umile și egoiste”, tot ceea ce era necesar în faza inițială fiind o „complementaritate a nevoilor și resurselor” ([Adler 2005](#), 209), dublată de o „interacțiune susținută (comerț, migrație, turism, schimburi culturale și educaționale) între agenți relevanți”. Astfel de mișcări transfrontaliere, sugera Karl W. Deutsch, generează „reciprocitate, noi forme de încredere, descoperirea de noi interese și chiar identități colective – pe scurt, un set de condiții și relații care, în timp, însuflă agenților participanți un sentiment de comunitate” ([Așan 2008](#), 10).

Pornind de aici și odată cu : (1) comunicarea sporită; (2) un număr consistent de tranzacții; (3) procese de învățare și socializare, care conduc la crearea unui cadru normativ comun și modele comune de comportament; (4) un „nucleu de putere”, care atrage statele mai slabe și le îndrumă; (5) apariția unor „instituții care construiesc comunități” și (6) existența unor elite care folosesc resursele materiale și simbolice pentru a potența un anumit set de trăsături identitare, necesare existenței unei identități colective, s-ar forma un cadru propice apariției și dezvoltării comunităților de securitate (Adler 2005, 209).

Pe baza acestor condiții, Emanuel Adler și Michael Barnett, în studiul intitulat ”*Security Communities*”, au adus numeroase completări/clarificări privind apariția comunităților de securitate. Astfel, în ceea ce privește primele două condiții, Adler și Barnett sunt de părere că, în cadrul acțiunii comunicative, „participanții negociază definiții, valori și înțelegeri reciproce, pe măsură ce se alătură discursului, în jurul unei sarcini”, iar pe lângă aceasta, „ei aduc în acest sens nu doar cunoștințe formale, ci și experiență practică și interese”. Totodată, prin intermediul tranzacțiilor de orice fel, sunt încurajate „procesele de învățare comună în care «a face lucruri împreună» devine o componentă importantă a «cunoașterii împreună» (Adler și Barnett 1998, 417).

În ceea ce privește procesul de învățare, Emanuel Adler și Michael Barnett îl definesc ca fiind un „proces activ de redefinire sau reinterpretare a realității pe baza unor noi cunoștințe cauzale și normative”, acesta având un rol activ în apariția și dezvoltarea comunităților de securitate, contribuind la: (1) răspândirea normelor, aspect care facilitează extinderea zonei în care pot apărea încrederea reciprocă și identitățile colective; (2) redefinirea securității regionale în moduri care au promovat „construirea încrederii și construirea socială a identităților colective”; (3) formarea identității colective prin crearea de norme, simboluri și obiceiuri comune, inclusiv prin descoperirea unor asemănări culturale inexistente sau nerecunoscute anterior între diferite state, ori prin construirea sau redefinirea socială a regiunilor însele (Adler și Barnett 1998, 422-423).

În ceea ce privește „nucleul de putere”, Karl W. Deutsch a observat faptul că „de obicei, comunitățile de securitate se dezvoltă în jurul unor «nuclee de putere» formate din unități politice mai mari, mai puternice, avansate din punct de vedere politic, administrativ și economic” și care funcționau ca „poli de atracție economică sau politică”, asumându-și roluri de lider (Așan 2008, 9). Cu toate că a observat importanța „nucleelor de putere” în formarea comunităților de securitate, Karl W. Deutsch nu a oferit alte îndrumări cu privire la acestea. În studiul lor de referință, Emanuel Adler și Michael Barnett au depășit cadrul deutschian, făcând diferența între două moduri distincte, dar probabil necesare, în care (1) „nucleele de putere” facilitează apariția unei comunități de securitate, anume apelând la sintagma „morcovilor și bețelor”, cei doi autori se referă la „nucleele de putere” în calitate de centre decizionale sau de lideri informali care au capacitatea de a aloca resurse, și apelează la mecanismul stimulentele selective pentru a oferi recompense/a impune sancțiuni în vederea modelării comportamentelor membrilor comunității și (2)

„nucleele de putere” care au „capacitatea de a proiecta un sens al scopului”, puterea acestuia nefiind „cineva de temut, ci mai degrabă cineva care trebuie imitat” ([Adler și Barnett 1998](#), 424). Suplimentar, Pinar Aşan consideră faptul că „nucleele de putere” joacă un rol important în apariția și dezvoltarea comunităților de securitate, deoarece acestea: (1) au un potențial ridicat de a rezista cerințelor și exigențelor care li se impun în timpul procesului de construire a comunității de securitate; (2) conferă o autoritate materială și morală sporită normelor și practicilor pe care le difuzează pe scena relațiilor internaționale, sens în care „pot induce și adoptarea, și instituționalizarea lor politică” și (3) beneficiază de un „efect magnetic” asupra altor actori mai slabi care aspiră să beneficieze de pe urma includerii lor în ordinea emergentă ([Aşan 2008](#), 9).

Relația causală dintre instituțiile internaționale și apariția comunităților de securitate se bazează, conform lui Emanuel Adler, pe „agenție”, adică pe „funcția catalitică a instituțiilor de a promova, de a induce și de a construi social comunitatea prin intermediul practicilor de construire a comunității” ([Adler și Barnett 1998](#), 120). Astfel, cu privire la formula „instituțiilor care construiesc comunități”, într-unul dintre studiile de caz publicate în lucrarea „*Security Communities*”, Emanuel Adler afirmă faptul că acestea: (1) ajută la determinarea înțelegerilor comune, care vor fi selectate din punct de vedere cultural și politic pentru a deveni practici și interese ale guvernelor; (2) creează mecanisme evaluative, normative și, uneori, cadre de referință cauzale, în jurul cărora se construiește o comunitate de securitate; (3) difuzează și instituționalizează valori, norme și înțelegeri comune și (4) joacă un rol important în procesele intra- și interstatale care modelează alegerile politice care fac posibilă dezvoltarea comunităților de securitate ([Adler și Barnett 1998](#), 150-151).

În altă ordine de idei, modelul deutschian oferă trei condiții esențiale pentru apariția unei comunități de securitate pluraliste. Prima condiție necesară apariției unei comunități de securitate pluraliste este reprezentată de compatibilitatea valorilor majore ([Costopoulos 1995](#), 23). A doua condiție necesară este reprezentată de receptivitatea reciprocă, respectiv de capacitatea unităților componente ale comunității de a „răspunde reciproc la nevoile, mesajele și acțiunile celorlalți în mod rapid, adecvat și fără a recurge la violență”. În acest sens, receptivitatea reciprocă implică: (1) capacitatea unităților membre de a înțelege problemele celorlalți membri ai comunității; (2) capacitatea unităților membre de a găsi răspunsuri la aceste probleme printr-un proces de negociere care să satisfacă nevoile și dorințele tuturor membrilor comunității; (3) punerea comună în aplicare a acestor soluții și un proces de feedback privind noile cereri generate de aceste soluționări ([Costopoulos 1995](#), 39-40). A treia condiție pentru apariția unei comunități de securitate pluraliste este previzibilitatea reciprocă a comportamentului, condiție pe care Karl W. Deutsch o consideră ca fiind mai puțin importantă, mai degrabă o consecință normală a celor două condiții menționate anterior, dat fiind faptul că „statele membre ale unei comunități de securitate pluraliste trebuie să ia decizii comune numai cu privire la o gamă mai limitată de subiecte și păstrează fiecare o gamă mult mai largă de probleme pentru luarea de decizii autonome în cadrul propriilor frontiere”. Cu toate

acesta, importanța predictibilității reciproce a comportamentului rezidă în aceea că „permite formarea de așteptări fiabile cu privire la comportamentul viitor al celorlalți membri ai sistemului”, așteptări care sunt foarte importante pentru „latența sistemului social ca atare” (Costopoulos 1995, 54; 58).

Pe lângă completările și clarificările aduse modelului deutschian, Emanuel Adler și Michael Barnett au pus bazele unui model integrativ, structurat pe trei niveluri asupra modului în care apar comunitățile de securitate, combinând explicații materiale și ideatice, structurale și procesuale, precum și empirice și normative. Astfel, în accepțiunea celor doi autori, apariția comunităților de securitate este condiționată de parcurgerea următoarelor trei niveluri / etape:

- *Nivelul 1* este reprezentat de condițiile precipitante, care, potrivit autorilor, cuprind, dar nu se limitează la „evoluțiile tehnologice, o amenințare externă care determină statele să formeze alianțe, dorința de a reduce teama reciprocă prin coordonarea securității, noi interpretări ale realității sociale, transformări ale modelelor economice, demografice și de migrație, schimbări ale mediului natural”. Astfel de condiții pot mobiliza statele, în sensul coordonării politicilor în avantajul lor și chiar dacă, la acest nivel, nu există nicio „așteptare ca aceste întâlniri inițiale și acte de cooperare să genereze încredere sau identificare reciprocă”, acestea creează un climat favorabil pentru evoluția ulterioară a relațiilor, pavând calea spre interacțiuni mai frecvente și mai prietenoase între state (Adler și Barnett 1998, 38).
- *Nivelul 2* este reprezentat de faptul că, în urma expunerii destul de îndelungate a actorilor la diverse condiții precipitante, „statele și popoarele lor au devenit implicate într-o serie de interacțiuni sociale care au început să transforme mediul în care sunt încorporate”. Acest nivel este format, conform autorilor, din două categorii distincte: structură și proces. Prima este reprezentată de categoriile structurale de putere și cunoaștere. În accepțiunea celor doi autori, puterea este un element central în formarea unei comunități de securitate, având în vedere faptul că, în virtutea puterii, un stat central are capacitatea „de a determina și, ocazional, de a constrânge alte state să mențină o poziție colectivă”. Altfel spus, puterea este considerată un „magnet”, în jurul căruia se cristalizează nu doar o dimensiune materială – bazată pe echilibrul de putere – , ci și una ideatică, construită pe coerența simbolică a viziunii hegemonului și pe puterea sa de a sancționa derapajele de la normele agreeate. De cealaltă parte, autorii consideră faptul că, dincolo de dimensiunea materială, cunoștințele, sub forma unui cadru de sensuri și norme împărtășite, sunt la fel de indispensabile pentru apariția unei comunități de securitate, dat fiind faptul că acestea „reprezintă categoriile de acțiune practică și de activitate legitimă” (Adler și Barnett 1998, 40). A doua este categoria elementelor procesuale care, în opinia autorilor, implică: tranzacțiile, organizațiile și instituțiile internaționale și învățarea socială (Adler și Barnett 1998, 41-45).
- În sfârșit, *nivelul 3* marchează atingerea stadiului în care condițiile precipitante, dublate de interacțiunile constante dintre categoriile structurale și cele

procesuale au generat un capital social suficient pentru ca statele să acționeze preponderent pe baza încrederii reciproce și a identității colective. Încrederea apare, aici, ca fiind acea dispoziție de a acționa, „în ciuda incertitudinii”, iar identitatea colectivă se formează atunci când oamenii „nu numai că se identifică (pozitiv) cu soarta altor oameni, dar, de asemenea, se identifică pe ei înșiși și pe ceilalți oameni, ca pe un grup, în raport cu alte grupuri”. La acest nivel, atât simbolistica (mituri, ritualuri, drapele comune), cât și normele interne, adoptate în comun, consolidează „granițele” comunității și fac escaladarea violenței dintre membri tot mai puțin posibilă (Adler și Barnett 1998, 45-48).

Problematica apariției comunităților de securitate a fost abordată și de alți autori. În lucrarea intitulată ”*Communitarian International Relations. The epistemic foundations of International Relations*”, Emanuel Adler identifică șase variabile contextuale care promovează apariția și dezvoltarea comunităților de securitate. Acestea sunt: (1) utilitatea așteptată a păcii, care o depășește pe cea a războiului, variabilă care pune bazele unui climat în care dialogul și schimburile regulate nu mai sunt simple tranzacții, ci devin instrumente de construire a încrederii reciproce, iar normele și procedurile multilaterale devin legitime prin participarea activă a țărilor la elaborarea și aplicarea lor; (2) prevalența regimurilor democratice liberale; (3) existența unor „nuclee de putere” care se angajează să soluționeze orice diferende pe cale pașnică; (4) existența și punerea în aplicare a unui set articulat de principii și norme internaționale, menite să orienteze comportamentul statelor spre soluționarea pașnică a disensiunilor și să descurajeze recurgerea la forță; (5) existența unui acord reciproc, tacit sau susținut asupra legitimității instituționale/principiale care stă la baza organizării comune a comunității de securitate, legitimitatea comunității în ochii membrilor săi explicând, mai mult ca orice, existența unui sistem de guvernare regională, bazată pe identitate colectivă și (6) existența unor „pacificatori” cu agenție semnificativă, adică actori care pot mobiliza resurse, pot inspira curaj și viziune strategică, fiind considerați catalizatori care generează condiții prielnice creării unui scop comun, identității colective și încrederii reciproce (Adler 2005, 215-218).

O altă perspectivă aparține autorului de origine indiană Amitav Acharya, care, în lucrarea ”*Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*”, publicată în 2001, identifică trei elemente-cheie în crearea comunităților de securitate: instituțiile, normele și identitatea.

În ceea ce privește instituțiile, Amitav Acharya este de părere că instituțiile multilaterale contribuie la formarea comunităților de securitate pe două niveluri complementare: în paradigma neoliberal-instituțională, ele atenuază anarhia prin furnizarea de informații, prin reducerea costurilor de tranzacție, prin sprijinirea medierii disputelor și prin mecanisme de sancționare, de descurajare a trișării, ceea ce încurajează statele să coopereze în mod rațional și să-și urmărească interesele prin calcul cost-beneficiu. Din perspectivă constructivistă, instituțiile nu doar reglementează comportamentul statelor, ci le și constituie identitățile și interesele prin

procese de socializare și de normare: ele transmit și consolidează norme de conduită, promovează o cultură regională comună (de exemplu, democrație și respect pentru drepturile omului), găzduiesc proiecte funcționale care întăresc sentimentul unui destin comun și facilitează învățarea socială care redefinește percepțiile și așteptările statelor. Mai mult, atât formalismele „rațional-juridice”, cât și „obiceiurile, practicile și ideile” informale de dialog și de consultare – esențiale pentru țările sensibile la suveranitate – participă la cimentarea coeziunii și legitimității unei comunități de securitate (Acharya 2001, 22-24).

Normele, în accepțiunea lui Amitav Acharya, servesc drept structuri normative și constitutive esențiale pentru comunitățile de securitate: ele prescriu și interzic comportamente, reduc incertitudinea și legitimează cooperarea prin stabilirea unor standarde comune de drepturi și obligații, oferind un cadru pentru soluționarea pașnică a litigiilor și pentru prevenirea acțiunilor subversive. Din perspectivă constructivistă, normele au un efect constitutiv independent, „învățând” statele să adopte/accepte interese și identități noi, redefinind preferințele naționale și generând interese colective care transformă atenția de la suveranitatea egoistă spre solidaritatea comunitară. Prin adoptarea unor pretenții comportamentale similare, membrii unei comunități își creează modele paralele de conduită pașnică peste granițe, își coordonează valorile, în sensul evitării războiului și își consolidează un „obicei social” de nonviolență, cimentând astfel sentimentul de „noi” și loialitatea reciprocă, necesare pentru a susține așteptările fiabile, de schimbare pașnică în cadrul unei comunități de securitate (Acharya 2001, 24-25).

Nu în ultimul rând, identitatea este văzută de către Amitav Acharya ca fiind cel de-al treilea pilon esențial în formarea comunităților de securitate, aceasta fiind considerată liantul psihosocial al comunităților, transformând actorii statali conduși de interese materiale și de gândire de tip autoajutoare, în membri conștienți ai unui grup coeziv, marcat de sentimentul de „we-feeling” care generează receptivitate reciprocă, încredere și considerație, reducând astfel dilema securității. Formarea identității presupune, totodată, dezvoltarea unui sentiment colectiv nu numai cu privire la „cine suntem”, ci și la „cum ne deosebim de ceilalți”, precum și „asigurarea recunoașterii din exterior a caracterului distinctiv al comunității”. Amitav Acharya identifică trei indicatori ai identității colective: (1) multilateralismul, respectiv dorința membrilor comunității de a rezolva tot mai multe probleme prin cooperare regională, în detrimentul unilateralismului; (2) dezvoltarea cooperării în domeniul securității (apărare colectivă, colaborare împotriva amenințărilor interne, securitate colectivă etc. ...) și (3) claritatea frontierelor și a criteriilor de aderare la comunitate, adică modul în care sunt delimitate granițele „regionale” și regulile care definesc cine face parte din această comunitate și cine rămâne în afara ei (Acharya 2001, 26-29).

O altă perspectivă aparține profesorului Laurie Nathan, care, în lucrarea „*Security Communities and the problem of domestic instability*”, argumentează faptul că „instabilitatea internă sub forma violenței la scară largă împiedică apariția sau existența unei comunități de securitate în mai multe moduri”. Astfel, acesta oferă

trei motive pentru care stabilitatea internă este suficient de importantă pentru a fi considerată o condiție necesară apariției și dezvoltării unei comunități de securitate: (1) violența domestică la scară largă subminează credibilitatea ideii de comunitate de securitate, deoarece cetățeanul care este prins în conflicte interne nu poate beneficia de așteptări fiabile de schimbare pașnică; (2) instabilitatea internă generează tensiune și neîncredere între state, împiedicându-le să atingă nivelul ridicat de încredere reciprocă și de identitate colectivă, necesare creării și menținerii unei comunități de securitate și (3) violența internă erodează coerența și previzibilitatea reciprocă a comportamentului, distruge sentimentul de comunitate și face imposibilă formarea încrederii reciproce necesare excluderii utilizării forței și garantării nonviolentei (Nathan 2004).

De asemenea, o altă perspectivă aparține lui Andrej Tuscisny, care, în lucrarea *”Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously”*, a identificat câteva variabile care ar trebui să faciliteze schimbarea pașnică și apariția unor comunități de securitate: (1) încrederea interpersonală, respectiv sentimentul de ”we-feeling”, care consolidează coeziunea internă și așteptările fiabile de schimbare pașnică; (2) toleranța față de ”out-group”, respectiv acceptarea minorităților etnice religioase și politice, aspect care ar trebui să contribuie la diminuarea tensiunilor interne și a riscului de conflicte civile; (3) angajamentul democratic, respectiv credință faptului că orice dispută poate fi soluționată prin mijloace instituționale și nu prin violență; (4) liberalismul economic care contribuie la o „extindere universală” a încrederii în cadrul unei comunități, deoarece „într-o economie de piață, majoritatea oamenilor trebuie să fie angajați în interacțiuni reciproce nonviolente” și (5) angajamentul civic, respectiv implicarea în asociații și activități voluntare care creează încredere interpersonală, rețele sociale suprapuse și interdependente, aspecte ce pot „reduce propensiunea la conflict” (Tuscisny 2007, 431-432).

Sintetizând, secțiunea de față a subliniat faptul că apariția și consolidarea comunităților de securitate nu pot fi explicate printr-un singur factor, ci prin interacțiunea complexă a mai multor variabile-cheie. Secțiunea a pornit de la abordarea părintelui fondator, Karl W. Deutsch, apoi a prezentat o parte din contribuțiile lui Adler și Barnett, care au îmbogățit acest cadru cu dimensiuni structurale, procesuale, normative și instituționale, arătând modul în care norme prescrise și constitutive, susținute de instituții multilaterale, generează noi interese și modele de comportament pașnic. Ulterior, au fost prezentate câteva puncte de vedere suplimentare – de la teoria păcii democratice și rolul piețelor libere până la importanța leadershipului vizionar și a învățării sociale –, aspecte care au extins inventarul variabilelor ce facilitează schimbarea pașnică, apariția și dezvoltarea comunităților de securitate. Împreună, aceste elemente relevă un interșesut dinamic de factori materiali, ideatici și instituționali, a căror convergență transformă miza securității dintr-o pură supraviețuire statală într-o construcție socială durabilă, capabilă să răspundă atât provocărilor interne, cât și amenințărilor transfrontaliere.

Comunitatea de securitate ca proces

În cadrul acestei secțiuni, ne propunem să evidențiem contribuțiile pe care Emanuel Adler și Michael Barnett le-au avut în ceea ce privește dezvoltarea unui program de cercetare a comunităților de securitate în trei faze, precum și accentul pus de aceștia pe rolul forțelor transnaționale.

Astfel, dacă în secțiunea anterioară am identificat principalele variabile care contribuie la apariția unei comunități de securitate, în secțiunea de față vom analiza comunitatea de securitate nu doar ca pe un rezultat static, ci ca pe un proces evolutiv.

Meritele fundamentării programului de cercetare a comunităților de securitate în trei faze revine, după cum am afirmat anterior, lui Emanuel Adler și Michael Barnett, care, pornind de la ideea potrivit căreia „comunitățile de securitate sunt construite social”, au ajuns la concluzia că acestea „au o istorie și, prin urmare, prezintă un model evolutiv care urmează direcția «săgeții timpului »” (Adler și Barnett 1998, 49).

În esență, comunitățile de securitate nu se nasc și nu se sting brusc, ci urmează un continuum, astfel:

- *Faza I* – faza inițială (nascent) – este caracterizată de faptul că statele nu încearcă în mod explicit să pună bazele unei comunități de securitate *per se*, ci acestea se angajează în diverse schimburi diplomatice, bilaterale și multilaterale, cu scopul de a-și coordona relațiile în vederea atingerii anumitor scopuri. Altfel spus, această fază se caracterizează prin „emulație organizațională și o necunoaștere obișnuită a existenței comunității de securitate”, actorii regionali acționând fără „niciun plan”, ci doar testând „natura schimburilor în curs”. Deloc surprinzător pentru această fază, instituțiile joacă un rol crucial în interpretarea, aprofundarea și extinderea schimburilor în curs (Vucetic 2001, 113).

În modelul lui Adler și Barnett, instituțiile sau „terțele părți”, cum sunt denumite de aceștia, joacă un rol esențial în construirea comunităților de securitate, deoarece „conțin norme și oferă mecanisme care fac statele responsabile unele față de altele; instituționalizează reciprocitatea imediată (dacă nu difuză); identifică interese comune (sau chiar identități) în rândul unei populații selectate și produc carte și ordine de zi, convoacă reuniuni și seminarii, care reflectă încercarea de a crea un set obligatoriu de interese și un viitor colectiv” (Adler și Barnett 1998, 52).

- *Faza II* – ascendent (ascendant) – este caracterizată printr-o intensificare a interacțiunilor și o creștere notabilă a densității relaționale, fluxurile multiple din faza incipientă devenind tot mai extinse și mai aprofundate. Simultan, apar noi instituții și organizații internaționale care reflectă nu doar coordonarea și cooperarea sporită, ci și diminuarea vizibilă a incertitudinilor și a temerilor reciproce. Totodată, extinderea rețelelor și intensificarea relațiilor și interacțiunilor dintre societăți, state și organizații „instituționalizează structurile cognitive și consolidează încrederea reciprocă și capacitatea de reacție” (Adler și Barnett 1998, 53).

- *Faza III* – maturitatea (mature) – marchează momentul în care așteptările fiabile de schimbare pașnică devin o realitate atât de bine instituită în rândul actorilor

regionali, încât comunitatea de securitate „începe să existe”. În această fază, actorii regionali împărtășesc nu doar interese comune, ci și o identitate comună, aceștia asumându-și așteptări credibile de rezolvare pașnică a oricăror disensiuni, semnalând depășirea unui prag critic – retorica războiului își pierde orice sens instrumental. Tot aici, Adler și Barnett aduc completări suplimentare privind distincția și dovezi ale apariției celor două tipuri de comunități de securitate pluraliste: slab și strâns cuplate. Astfel, în ceea ce privește comunitățile de securitate pluraliste slab cuplate (minimaliste), membrii acesteia „se identifică pozitiv unii cu alții și proclamă un «mod de viață» similar; există mecanisme și modele de interacțiune multiple și diverse care consolidează și reproduc comunitatea de securitate; există un sistem informal de guvernare, bazat pe semnificații comune și pe o identitate colectivă; și, deși există interese conflictuale, dezacorduri și negocieri asimetrice, se așteaptă ca statele să practice autocontrolul”. Printre dovezile apariției unei comunități de securitate pluraliste slab cuplate, se numără: (1) multilateralismul; (2) existența frontierelor nefortificate; (3) schimbări în ceea ce privește planificarea militară cu privire la membrii comunității; (4) oferirea unei definiții comune a ceea ce înseamnă amenințarea și (5) existența unei concordanțe vizibile a discursului și a acțiunilor normative ale statului cu standardele comunității.

În ceea ce privește comunitățile de securitate pluraliste strâns cuplate, cooperarea reciprocă devine o practică rutinieră, de zi cu zi, iar sentimentul de identitate națională se exprimă prin unirea eforturilor. Totodată, dreptul unilateral de a recurge la forță este transferat de la unități la colectivitatea statelor suverane și devine legitim doar „împotriva amenințărilor externe sau împotriva membrilor comunității care se abat de la normele fundamentale ale comunității”. Echilibrele de putere convenționale, efectul de descurajare nucleară și posibilitatea represaliilor rămân instrumente funcționale, însă sunt mobilizate exclusiv în apărarea spațiului comun împotriva „străinilor”. În situația unei agresiuni externe, comunitatea de securitate își poate uni resursele pentru a riposta ca un sistem de securitate colectivă sau chiar ca un bloc militar integrat de apărare. Printre dovezile/indicatorii apariției unei comunități de securitate pluraliste strâns cuplate, se numără: (1) trecerea de la controlul reciproc al armelor la securitatea cooperativă, pe plan intern și la securitatea colectivă, pe plan extern; (2) un nivel ridicat de integrare militară; (3) coordonarea politicilor împotriva amenințărilor „interne”; (4) libera circulație a populației; (5) internaționalizarea autorității legislative și (6) existența unei politici „multiperspectivale”, care să permită crearea unor reguli și mecanisme decizionale între nivelurile național, transnațional și supranațional (Adler și Barnett 1998, 55-57).

- Dezintegrarea comunității de securitate este prezentată de Adler și Barnett în mod succint, ca fiind o variabilă care survine atunci când forțele, care anterior constituiau comunitatea de securitate, încep să se erodeze sub impactul unor șocuri exogene, ori pe fondul unor disfuncționalități din interior. În centrul perspectivei celor doi autori privind dezintegrarea comunității de securitate, stă „pierderea încrederii reciproce”, fapt care deschide calea spre revizuirea normelor comune, spre restrângerea tranzacțiilor și fragmentarea cadrului instituțional (Adler și Barnett 1998, 58).

Problematika dezintegrării unei comunități de securitate a suscitât interesul și altor autori. Bunăoară, Karl W. Deutsch a identificat șase cauze posibile pentru eșecul unui sistem politic, respectiv: (1) pierderea puterii; (2) pierderea intrărilor de canale de comunicare; (3) pierderea capacității de conducere sau coordonare; (4) pierderea profunzimii memoriei; (5) pierderea capacității de reorganizare interioară parțială; (6) pierderea capacității de reorganizare cuprinzătoare sau fundamentală a structurii interioare. Conform autorului, toate cele șase cauze au în comun faptul că „pun în discuție predictibilitatea reciprocă a stării de comportament”. Totodată, Deutsch consideră că provocarea predictibilității reciproce apare în două moduri diferite, anume: (1) prin îndoielile care se ivesc cu privire la sistem ca atare și (2) prin îndoielile care survin cu privire la voința și capacitatea unui membru. În primul caz, îndoielile cu privire la sistem „crează un sentiment de neîncredere în fixitatea sistemului, precum și în capacitatea acestuia de a-și îndeplini rolul de forum pentru relațiile dintre membri”, context în care previzibilitatea reciprocă a comportamentului devine o condiție imposibilă din momentul în care mediul care a dus la apariția ei s-a schimbat. În al doilea caz, ca urmare a schimbărilor survenite în acțiunile unei unități membre, dezintegrarea rezultă din faptul că „unitatea membră a comunității de securitate este considerată nesigură de către ceilalți membri” (Costopoulos 1995, 65-66).

O altă perspectivă a dezintegrării unei comunități de securitate aparține autorului de origine indiană Amitav Acharya care oferă două puncte de vedere în acest sens: unul neorealist și unul constructivist. Din punct de vedere al teoriei neorealiste, Amitav Acharya consideră faptul că declinul comunităților de securitate este explicat prin schimbări majore care au loc pe scena relațiilor internaționale și care, potrivit celor susținute de autor, „pot genera noi amenințări la adresa securității statelor, provocând noi alinieri externe în rândul unora dintre membri, care se pot dovedi tulburătoare și divizatoare (...)” pentru integritatea comunității de securitate. În schimb, conform abordării constructiviste, Amitav Acharya plasează sursele declinului nu numai în factorii exogeni, ci mai ales în dinamica internă a proceselor de socializare care constituie comunitatea de securitate, evidențiind faptul că extinderea exagerată prin „introducerea unor actori «nesocializați» anterior” poate pune la încercare capacitățile materiale, psihologice și normative ale comunității, precum și procesele de socializare din cadrul comunității și cele dintre aceasta și lumea exterioară (Acharya 2001, 36-37).

Distingerea comunității de securitate de alte sisteme regionale de securitate

În această secțiune, vom evidenția principalele trăsături care diferențiază comunitățile de securitate de celelalte forme de organizare a securității regionale — alianțe, securitate colectivă, regimuri de securitate și complexe de securitate — pentru a sublinia contribuția unică a fiecărui model la logica și practica cooperării statale. Vom compara vocabularul de bază, mecanismele de funcționare, precum și orizonturile de aplicare, oferind astfel un cadru clar de orientare pentru analiza ulterioară. Pentru a conferi informației claritate, vom prezenta diferențele în mod succint, sub forma unui tabel.

TABEL 1. Diferența dintre comunitatea de securitate și alte forme de organizare a securității regionale

FORMĂ DE ORGANIZARE	VOCABULAR DE BAZĂ	MECANISME DE FUNCȚIONARE	ORIZONTURI DE APLICARE
Comunitățile de securitate	Convergență fundamentală, neechivocă și de lungă durată în evitarea războiului; identitate colectivă – sentimentul de „noi”; normă asumată de neutilizare a forței între membri; certitudine rezonabilă că toți împărtășesc același angajament	Proces integrativ pe multiple dimensiuni (instituții formale și informale, practici diplomatice, norme și obiceiuri evolutive); mecanisme de rezoluție pașnică și autocontrol; practici durabile care „previn” războiul prin socializare, interdependență funcțională și consolidarea încrederii reciproce	Evitarea conflictelor armate între membri; menținerea păcii și stabilității interne; prevenire prin practici comune, fără a viza neapărat o amenințare externă; pace între membrii comunității, asumată ca normă
Alianțele	Imperativ de apărare colectivă; angajamente militare reciproce; identificarea și descurajarea unei amenințări externe prercunoscute și percepute în mod comun	Acorduri formale (sau informale) prin care statele se angajează să sprijine militar un aliat atacat; front comun împotriva unui inamic extern; comandă comună sau mecanisme de consultare militară; rol de „securitate” (Lynn Miller) ¹	Colectiv împotriva unui dușman extern; apărare comună pentru a descuraja agresiunea; nu garantează neconflictualitate între membri atunci când nu există amenințări externe
Securitatea colectivă	Sentimentul de „noi”; amenințarea cu pedeapsa colectivă a oricărei agresiuni comise de un membru al grupului; supremația forței fizice drept instrument de aplicare a sancțiunilor	Mecanism juridic multilateral (de exemplu ONU) care pedepsește agresorul prin sancțiuni sau intervenție colectivă; prioritate credibilității mecanismului de pedepsire; cooperare minimă, necesară pentru a menține credibilitatea sancțiunilor; nu presupune interdependență comercială sau integrare funcțională profundă	Descurajarea și sancționarea oricărei agresiuni între membri; menținerea păcii prin forță colectivă; nu transformă profund relațiile interne, ci se bazează pe instrumentul pedepsei/sancțiunii
Regimurile de securitate	Set de principii, norme, reguli și proceduri decizionale, menite să reducă dilema securității; echilibru de putere sau descurajare reciprocă; interese „nici complet compatibile, nici complet competitive”	Inhibarea utilizării forței prin echilibrul de putere și prin așteptări rezonabile de comportament (monitorizare, descurajare); cooperare ocazională în gestionarea disputelor; nu presupune legături funcționale profunde sau identitate; poate funcționa în contexte contradictorii, atâta timp cât forța rămâne un ultim resort scăzut	Gestionarea disputelor și evitarea războiului într-un cadru de descurajare și echilibru; menține starea „fără război”, dar nu elimină complet incertitudinea și nu instituie pacea durabilă prin identitate comună
Complexele de securitate	Interdependență semnificativă între state (rivalitate sau interese comune); noduri regionale în rețeaua globală de securitate; procese de securizare/descurizare interrelaționate	Analiză și coordonare la nivel de subsistem regional, în funcție de dinamica amicitie–inamicitate; nu presupune automat cooperare integrată, ci constată interdependența (de exemplu rivalități, temeri reciproce sau solidarități funcționale); focalizează pe problematica securității în minisisteme, fără a impune norme comune de neutilizare a forței	Cartografierea și gestionarea securității într-un spațiu regional definit de interdependențe multiple (conflictuale sau funcționale); nu se concentrează neapărat pe evitarea războiului, ci pe gestionarea relațiilor de securitate

Sursa: Tabel prelucrat de autor, folosind informații preluate din: (Acharya 2001, 17-21; Sava 2005, 150; Buzan, Waever și Wilde 2010, 28; 281).

¹ Prin „rol de securitate” Lynn Miller se referă la o parte integrantă a unei comunități de apărare care denotă „potențialul organizației de a prezenta un front militar comun împotriva unui actor sau unor actori externi”. Spre deosebire de acesta, „rolul de pace”, esențial unei comunități de securitate, se referă la „potențialul unei organizații regionale, prin intermediul mecanismului său de menținere a păcii și al tehnicilor diplomatice, de a controla soluționarea prin forță a conflictelor dintre membrii săi”. Vezi Amitav Acharya, *op.cit.*, p. 19.

Sintetizând tabelul de mai sus, în ceea ce privește diferența esențială dintre comunitatea de securitate și celelalte forme de organizare a securității regionale, subliniem faptul că cea dintâi se distinge prin „tranziție cognitivă” (Acharya 2001, 20) esențială care face trecerea de la logica fricii și a balanței de putere la o normă asumată de neutilizare a forței în interiorul grupului, sprijinită de identitate și încredere durabilă, pe când restul modelelor mențin, la un nivel sau altul, posibilitatea și legitimitatea forței ca instrument de securitate.

Concluzie

Având în vedere cele prezentate mai sus, considerăm faptul că acest articol și-a atins scopul propus, de a oferi o prezentare comprehensivă și critică a **condițiilor și a mecanismelor care produc tranziția de la interdependență regională la o comunitate de securitate durabilă, precum și a factorilor care determină stabilitatea sau fragilitatea acestei tranziții.**

Mai întâi, ne-am aplecat asupra definițiilor fundamentale – de la perspectiva tranzacționalistă a lui Karl W. Deutsch, la reinterpretările constructiviste, care subliniază rolul identităților și al normelor transnaționale. Am conturat astfel o delimitare clară a noțiunii de comunitate de securitate, evidențiind caracteristicile sale esențiale: convergența de interese, neutilizarea forței și certitudinea reciprocă a așteptărilor fiabile de schimbare pașnică, în contrast cu celelalte forme de cooperare regională.

În continuare, printr-o analiză detaliată am relevat principalele variabile care facilitează apariția comunităților de securitate atât din perspectiva inițială, propusă de Karl W. Deutsch, cât și prin prisma reconceptualizării constructiviste, elaborată de Emanuel Adler și Michael Barnett, precum și din contribuțiile ulterioare ale altor autori consacrați domeniului relațiilor internaționale.

Totodată, am examinat în profunzime dinamica procesuală a vieții comunității: de la faza incipientă de orientare pragmatică, prin ascensiunea densității relațiilor și a instituțiilor, până la momentul maturității – când așteptările fiabile de schimbare pașnică, devenite normă, fac războiul dintre membri de neconceput, oferind atât o hartă conceptuală a etapelor, cât și indicatori empirici pentru fiecare fază. Am arătat, de asemenea, cum aceste procese evolutive, dependente de traiectorie, pot conduce paradoxal și la declin, atunci când pierderea încrederii sau transformările interne și externe testează reziliența comunității.

În final, printr-o analiză comparativă, am distins comunitățile de securitate de alte forme de organizare a securității regionale, clarificând punctele de tangență și de separație conceptuală.

Metodologic, demersul a fost susținut de o analiză sistematică a literaturii de specialitate și a altor documente relevante, ceea ce asigură coerența și transparența raționamentelor.

Referințe

- Acharya, Amitav.** 2001. *Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*. London: Routledge. <https://fmc90.wordpress.com/wp-content/uploads/2010/05/constructing-a-security-in-asean.pdf>.
- Adler, Emanuel.** 2005. *Communitarian International Relations. The epistemic foundations of International Relations*. London & New York: Routledge. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/7106/1/205.pdf>.
- Adler, Emanuel și Michael Barnett.** 1998. *Security Communities*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Așan, Pinar.** 2008. “Security through integration: the European Union as a pluralistic security community.” <https://open.metu.edu.tr/bitstream/handle/11511/17729/index.pdf>.
- Buzan, Barry.** 2017. *Popoarele, Statele și Frica: O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*. Traducere de Vivia Săndulescu. Chișinău: Editura Cartier.
- Buzan, Barry, Ole Waever și Jaap de Wilde.** 2010. *Securitatea: un nou cadru de analiză*. Traducere de George Jiglău. Cluj-Napoca: CA Publishing.
- Costopoulos, Efthymios George.** 1995. “The concept of pluralistic security community : an attempt to apply it to the European Union case.” A Thesis Submitted for the Degree of MPhil at the University of St. Andrews. <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/handle/10023/15358>.
- Dungaciu, Dan.** 2017. *Enciclopedia relațiilor internaționale*. Vol. II. București: Editura RAO.
- Jädersand, Kim Dahlbeck.** 2021. “Security Communities. A case study of the long-term peace between Jordan and Israel.” <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1576398/FULLTEXT01.pdf>.
- Julio Bulling, Agustín.** 2016. “The ASEAN community and the concept of security communities.” *Intus – Legere Historia* 10 (1): 77-100. <https://doi.org/10.15691/2016.004>.
- Koschut, Simon.** 2014. “Regional order and peaceful change: Security communities as a via media in international relations theory.” *Cooperation and Conflict* (JSTOR) 49 (4): 519-535. <https://www.jstor.org/stable/45084275>.
- Miroiu, Andrei și Radu-Sebastian Ungureanu.** 2008. *Manual de relații internaționale*. Iași: Editura POLIROM.
- Nathan, Laurie.** 2004. “Security Communities and the problem of domestic instability.” *Crisis States Research Center working papers series 1* (55). <https://eprints.lse.ac.uk/28204/>.
- Sava, Ionel Nicu.** 2005. *Studii de securitate*. București: Centrul Român de Studii Regionale.
- Tusicisny, Andrej.** 2007. “Security Communities and Their Values: Taking Masses Seriously.” *International Political Science Review* (JSTOR) 28 (4): 425-449. <https://www.jstor.org/stable/20445105>.
- Ulusoy, Hasan.** 2003. “Revisiting security communities after the Cold War: the constructivist perspective.” *Journal of International Affairs* 8 (3): 1-22. <https://dergipark.org.tr/en/pub/perception/issue/49010/625227>.
- Vucetic, Srdjan.** 2001. “The Stability Pact for South Eastern Europe as a Security Community-Building Institution.” *Southeast European Politics* 2 (2). <http://www.seep.ceu.hu/issue22/vucetic.pdf>.